

Örebro 2017-12-05

YTTRANDE

Dnr 2017-010/AG/LF

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Handläggare: Anna Gabrielsson

Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (U2017/03537/GV)

Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och barn med språkstörning, DHB, är en föräldraorganisation som startade 1949 och aktivt arbetar för att våra målgrupper ska vara delaktiga, jämlika samt ha inflytande i ett tillgängligt samhälle. Även barn med ytterligare funktionsnedsättningar är en viktig grupp inom vår organisation. Grunden för våra ställningstaganden är våra samlade erfarenheter i förbundet. Viktiga dokument för vårt arbete är *Barnkonventionen* och *FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Vårt arbete utgår även från Sveriges språklag, som ger svenskt teckenspråk ställning motsvarande de nationella minoritetsspråken.

Riksförbundet DHB överlämnar härmed följande synpunkter på betänkandet:

Sammanfattning

Riksförbundet DHB är starkt kritiska till förslaget att utöka och förändra yrkesprogrammets innehåll för att ge utrymme för kurser som ger behörighet till högskolan.

Det är förvisso beklagligt att det finns skolor som inte kan lösa de fysiska förutsättningar på bästa sätt för elever som har valt att läsa extra kurser, dock bör detta rimligtvis inte vara skäl nog att förändra hela utbildningen. Det torde vara en bättre lösning att tillämpa gällande lagstiftning på de skolor som inte kan sköta detta för elevens bästa, istället för att förändra yrkesutbildningen för alla de elever som valt att gå där för att skaffa sig en yrkesutbildning

Riksförbundet DHB har förståelse för att det kan uppstå problem i samhällsfunktioner pga att det är för få människor som arbetar inom ett visst område, vi ställer oss emellertid mycket tveksamma till att lösning är att experimentera med yrkesutbildningarna, något som utredningen föreslår. Den kompetensförsörjningsproblematik som regeringen upplever bör lösas på annat sätt.

Utredningen skriver, att eftersom omfattningen av yrkesutbildningarna nu måste utökas med fler teoretiska kurser, finns det en risk att själva yrkesutbildningen utarmas. Riksförbundet DHB instämmer i att det är en uppenbar risk, liksom vi är eniga med andra remissinstanser som tex branschorganisationer och Skolverket, om att yrkesutbildning och därmed yrkeskunskaper riskerar att förlora i värde. Vi ser en klar risk i att yrkesutbildningen försämras på bekostnad av ökade teoretiska inslag.

Riksförbundet DHB anser att utredningen gör en felaktig tolkning av hur förslaget stärker rätten för det enskilda barnet. Förslaget innebär att en elev som inte har intresse eller förmåga måste göra ett aktivt val och välja bort undervisning och få det valet dokumenterat. Vi anser inte att förslaget stärker de elever som måste välja bort, utan det finns snarare en risk att det pekar ut och stigmatiserar eleverna.

3 Få elever väljer ett yrkesprogram

Andelen elever som väljer ett yrkesprogram på gymnasiet minskar och enligt utredarna går det inte med säkerhet att avgöra skälet till att det är så. Skolverket har gjort en bedömning att de minskade antalet ansökningarna beror på att det ibland uppstår praktiska svårigheter för de som väljer att läsa in högskoleförberedande kurser. Vårt förbund vill inte spekulera i orsakerna till de minskade antalet ansökningar. Vi anser att, utan ett verifierat orsakssamband är det inte rimligt att förändra yrkesutbildningarna. Riksförbundet DHB är starkt kritiska till förslaget att utöka och förändra yrkesprogrammets innehåll för att ge utrymme för kurser som ger behörighet till högskolan.

Det finns idag möjlighet för de elever som vill, att välja till de kurser som krävs för grundläggande behörighet, vilket också ca 40 % valde att göra under läsåret 2015/16. Det har dock förekommit en del praktiska problem för en del elever, enligt Skolinspektionen förekom schemackrockar och i Gymnasieutredningen fanns det exempel på elever som inte kunde kombinera sin APL med att läsa in de teoretiska kurser som ligger i grundläggande behörighet. Det är förvisso beklagligt att det finns skolor som inte kan lösa de fysiska förutsättningar på bästa sätt för elever som har valt att läsa extra kurser, dock bör detta rimligtvis inte vara skäl nog att förändra hela utbildningen. Det torde vara en bättre lösning att tillämpa gällande lagstiftning på de skolor som inte kan sköta detta för elevens bästa, istället för att förändra yrkesutbildningen för alla de elever som valt att gå där för att skaffa sig en yrkesutbildning.

4 Det ska bli lättare att få grundläggande behörighet på ett yrkesprogram

4.1 Alla yrkesprogram ska innehålla de kurser som ger grundläggande behörighet till högskolan

Yrkesprogrammen ska i första hand ge grunden till en yrkesutbildning. Många av de elever som väljer en yrkesutbildning gör det för att de vill arbeta med ett praktiskt yrke, och tycker samtidigt att det är bra, att det inte också krävs intresse och förmåga att läsa in teoretiska kurser.

Anledningarna till att ansökningar till yrkesutbildningen minskar är sannolikt flera samverkande faktorer, något som är vanligt i mer komplexa frågeställningar, vilket detta får anses vara. Vårt intryck är att utredningen ser en enkel lösning i att teoretisera de praktiska yrkesutbildningarna, i förhoppningen att många fler ska välja de utbildningarna. Tanken är att de som väljer att utbilda sig till rörmokare eller bagare inte ska behöva komplettera sina betyg genom att utöka sin nuvarande studieplan, eller genom Komvuxstudier, om de någon gång i framtiden kommer på att de vill studera på högskolan. Detta förutsatt att inte antagningskriterierna till utbildningar på högskolan har förändrats under den tid som gått.

Något utredningen själv tar upp är att ungdomar ”tycks vilja hålla alla dörrar öppna”. Förslaget tycks vilja tillmötesgå den uppfattningen med att öka inslaget av teoretiska studier på utbildningar som ska leda till praktiska yrken. Inte för att det inte går att lösa redan idag, utan för att göra det ännu lättare för de som vill läsa fler teoretiska kurser. Det finns idag utbildningsvägar som står öppna för alla som vill läsa in grundläggande behörighet till högskolan eller komplettera sina kurser. Utökad studieplan har vi nämnt. Dessutom finns Komvux – vuxenutbildning på grundläggande eller gymnasial nivå som idag erbjuder den enskilde studier för de som efter några år som t ex snickare vill studera vidare på högskola eller universitet. Komvux är dessutom en studieform som är flexibel, vilket innebär att den enskilde kan välja att läsa på heltid eller deltid, på dagtid eller kvällstid, på distans eller i ett klassrum. Valmöjligheterna är många för den som vill studera mer. Det vill säga, att för de som har intresse och förmåga får alla dörrar redan idag anses vara öppna.

Ett annat skäl till att regeringen vill se fler ansökningar till yrkeslinjerna är enligt utredningen ”vissa kompetensförsörjningsproblem”. Utredningen konstaterar att inträder på arbetsmarknaden går långsammare för elever som gått ett högskoleförberedande program på gymnasiet, än för de elever som valt ett yrkesprogram. Därför vill utredningen se ett breddat utbud av yrkesutbildningar, så att även de elever som väljer att gå ett teoretiskt program ska kunna komma ut på arbetsmarknaden snabbare. Det kan vara en möjlighet, men om det handlar om att se över att skapa nya utbildningar så torde det finnas behov av en djupare analys av vilken typ av yrkesutbildningar som skulle passa dessa elever och samtidigt vara efterfrågat på arbetsmarknaden.

Utredningens förslag kan tolkas så att eftersom regeringen vill att väldigt många fler än idag ska välja yrkesutbildningar för samhällets kompetensförsörjning, är förslaget att de elever som idag väljer teoretiska gymnasieprogram istället ska välja yrkesutbildningar. Vårt förbund ställer sig tveksamt till detta då vår erfarenhet är att de elever som väljer yrkesprogram gör det för att de vill ha en yrkesutbildning. Flera av de ungdomar vi representerar saknar godkända betyg i flera ämnen och har ofta lågt självförtroende när det gäller skolan. De tycker om att arbeta praktiskt och är stolta över att få en yrkesidentitet – de är samtidigt tacksamma för att de inte behöver läsa flera teoretiska ämnen för att få sin yrkesexamen. På fordons- och transportprogrammet var det endast 12 % som valde att utöka sin studieplan med grundläggande behörighet. Av de elever som tog examen från bygg- och

anläggningsprogrammet och fordons- och transportprogrammet var det över hälften, 54 %, som ett år efter avslutade studier hade en anställning.¹

Riksförbundet DHB har förståelse för att det kan uppstå problem i samhällsfunktioner pga att det är för få människor som arbetar inom ett visst område, vi ställer oss emellertid mycket tveksamma till att lösning är att experimentera med yrkesutbildningarna, något som utredningen föreslår. Den kompetensförsörjningsproblematik som regeringen upplever bör lösas på annat sätt.

Finns det någon alternativ lösning?

Av de elever som tagit en examen på yrkesprogrammen är det ca 40 % som har valt att läsa de kurser som ingår i grundläggande behörighet. Skälen till att de övriga 60 % har valt att inte göra det är sannolikt flera olika. Nu är det inte heller så att de eleverna aldrig någonsin kommer att kunna läsa in grundläggande behörighet. De kan välja att efter gymnasiet studera på Komvux för att få behörighet till högskolan. Utredningen föreslår att en ökad information till eleverna kan vara en åtgärd. Vi menar att en annan åtgärd är att genom information uppmärksamma hur arbetsmarknaden och lönebildningen ser ut för de som går ut med en yrkesexamen.

Utredningen menar vidare att det inte är tillräckligt med den information som givits, utan att den enda framkomliga vägen för att bryta en nedåtgående trend i antal ansökningar till yrkesprogrammen är att teoretisera dem. Att information till stora grupper tar tid att nå ut med, är något vi anser att utredningen inte har tagit hänsyn till. Om detta om några år inte ger det förväntade utfallet – då finns det en stor risk att vi har yrkesprogram där yrkesämnen fått stå tillbaka för teoretiska kurser. Frågan som inställer sig är, vad vill regeringen med yrkesprogrammen?

4.2 Yrkesprogrammets omfattning utökas upp till 2800 gymnasiepoäng

I förslaget så kan huvudmannen besluta att en elev, som befaras inte uppnå de kunskapskrav som minst ska uppnås och som krävs för att uppnå grundläggande behörighet, kan fördela sin undervisning under längre tid än tre år, dvs den tid som yrkesprogram är avsedda att vara avklarade på. En möjlighet skulle då kunna vara att en elev har uppnått målen i yrkesämnena men inte i de kurser som krävs för grundläggande behörighet. Här saknar vi en konkret beskrivning av hur det kommer att se ut för de elever som behöver mer än tre år för att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i de kurser som behövs för grundläggande behörighet.

Utredningen skriver, att eftersom omfattningen av yrkesutbildningarna nu måste utökas med fler teoretiska kurser, finns det en risk att själva yrkesutbildningen utarmas. Riksförbundet DHB instämmer i att det är en uppenbar risk, liksom vi är eniga med andra remissinstanser som tex branschorganisationer och Skolverket, om att yrkesutbildning och därmed yrkeskunskaper riskerar att förlora i värde. Vi ser en klar risk i att yrkesutbildningen försämras på bekostnad av ökade teoretiska inslag.

¹ Pressmeddelande från Skolverket 23 nov 2017

Vår uppfattning är att de elever som väljer en yrkesutbildning har rätt att få en gedigen och kvalificerad utbildning av god kvalitet – de som väljer att också ha behörighet till högskolan ska även fortsättningsvis ha möjlighet att välja till de kurser som behövs i utökad studieplan. För alla finns sedan möjligheten att välja att läsa in behörighet på Komvux. Vår uppfattning är att regeringen i och med en ökad teoretisering av yrkesprogrammen ger signaler som lätt kan uppfattas som en devalvering av yrkesutbildningar.

4.3 Elever på yrkesprogram ska få välja bort kurser som ger grundläggande behörighet

Riksförbundet DHB vill åter peka på vikten av att inte teoretisera yrkesutbildningarna. De elever som väljer en yrkesutbildning ska inte aktivt behöva välja bort kurser och få det dokumenterat. Det är en skillnad mellan att välja att ha en utökad studieplan och få den dokumenterad och att välja bort kurser och få det dokumenterat. Vi tror att det finns en risk att det kommer att tolkas som att elever som aktivt väljer bort kurser inte har en fullständig utbildning.

Utredningen tar upp en mycket viktig aspekt som vi anser är avgörande för att vi inte står bakom förslaget. Det är idag ca 30 % av eleverna på yrkesprogrammen som inte tar sin examen på tre år och av de som tar examen finns det en grupp som gör det med minsta möjliga marginal. För dessa elever kommer utökningen av teoretiska kurser att innebära att de har än svårare att klara sin utbildning. Det finns en stor risk att flera av dem inte fullföljer sin utbildning och därmed kommer att ha mycket svårt att komma in på arbetsmarknaden². Vi anser inte att fördelarna med förslaget uppväger de kostnader det kommer att innebära för samhället och framförallt för de enskilda eleverna. Idag kan skolan och lagstiftningen tillgodose de elever som har intresse och förmåga att läsa kurser som ger behörighet till högskolan. Vi är starkt kritiska till ett förslag som möjligen kan underlätta för dem ännu mer, på bekostnad av de elever som redan idag arbetar hårt för att kunna slutföra sin utbildning.

Utredningen visar att det skiljer sig markant mellan utbildningarna, när det gäller elever som väljer att utöka sin utbildning med teoretiska kurser. På barn- och fritidsprogrammet var det 63 % under det att på fordon- och transportprogrammet var det endast 12 %. Vi saknar här en med djupgående analys av hur förändringar av yrkesprogrammen skulle kunna se ut. Yrkesutbildningarna skiljer sig åt mer än de högskoleförberedande utbildningarna, vilket bör respekteras.

4.9 Kraven för yrkesexamen ska inte ändras

Enligt förslaget ska en elev som är underkänd i en kurs som krävs för grundläggande behörighet kunna välja att inte låta betyget stå med i ett examens- eller studiebevis. Detta trots att enligt förslaget kurserna ska ingå i utbildningen, utom för de elever som aktivt måste välja bort dem. För de eleverna kommer det däremot att dokumenteras att det valt bort de teoretiska kurserna. Vi upplever detta som ytterligare en ansträngd konstruktion i ett ogenomtänkt förslag, som t.o.m skulle kunna uppfattas som orättvis.

² En förlorad generation? Om ungas etablering på arbetsmarknaden, 2016:1, IFAU

6 Ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan

Riksförbundet DHB ställer sig bakom förslaget att ge Skolverket i uppdrag att se över om yrkesprov skulle kunna bidra till att utveckla yrkesutbildningen på Komvux på gymnasial nivå.

8.5 FN:s barnkonvention

Riksförbundet DHB anser att utredningen gör en felaktig tolkning av hur förslaget stärker rätten för det enskilda barnet. Förslaget innebär att en elev som inte har intresse eller förmåga måste göra ett aktivt val och välja bort undervisning och få det valet dokumenterat. Vi anser inte att förslaget stärker de elever som måste välja bort, utan det finns snarare en risk att det pekar ut och stigmatiserar eleverna.

8.7 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Vårt förbund vill här hänvisa till vårt svar under 8.5. Vi vill också återigen uppmärksamma att många av de ungdomar vi representerar väljer yrkesutbildningar och är då positiva till att de teoretiska inslagen är begränsade. För många som är döva eller har en grav språkstörning är det både tidskrävande och svårt med svenska, engelska och matematik. Många av dem kan däremot få ett mycket gott betyg i yrkesämnena. De måste nu aktivt välja bort kurser från utbildningen och få det dokumenterat. Riksförbundet DHB anser inte att förslaget är förenligt med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Riksförbundet DHB vill uppmärksamma utredningen på att vi saknar gymnasiesärskolan i förslaget. En fråga är därför hur gymnasiesärskolan får plats i utredningen?

Dag som ovan

Lena Fernström

Ordförande Riksförbundet DHB

